

# Innhold

Forord . . . . .	7
En invitasjon til åpenhet, dialog, forklaringer og ny kunnskap . . . . .	7
<b>Lærerveiledning</b> . . . . .	11
Forekomst av vold og seksuelle overgrep . . . . .	11
Forebyggende undervisning . . . . .	15
Avdekking og rapportering av overgrep . . . . .	17
Pedagogisk oppfølging av elever utsatt for vold og seksuelle overgrep . . . . .	22
Historienes oppbygging og pedagogiske innspill . . . . .	30
<b>DEL I</b> . . . . .	41
<b>Hjelp – pappa slår!</b> . . . . .	41
1 En sint lærer og en redd gutt . . . . .	43
2 Familievernkontoret og en familie på flukt . . . . .	45
3 Familievernkontoret . . . . .	48
4 Pappa blir tatt av politiet . . . . .	53
5 Krisesenteret og om det som skjer der . . . . .	55
6 Eivind og Yngvil får vite mer om Krisesenteret for kvinner . . . . .	59
7 Ny time hos Familiehjelpen . . . . .	62
8 Tankesykdommer og mye annet viktig . . . . .	64
9 Hvorfor det hjelper å snakke om det verste . . . . .	69
10 Besøke pappa i fengselet . . . . .	71
11 Ett år har gått . . . . .	73

<b>DEL II</b> .....	75
<b>Mammas hemmelighet</b> .....	75
1 Familien Andreassen og Kajas fredagsproblemer . . . .	77
2 Det er noe som ikke stemmer . . . . .	80
3 Kaja har en plan . . . . .	83
4 Om incest og seksuelle overgrep . . . . .	85
5 Nå gjelder det å holde hodet kaldt . . . . .	90
6 Fest setebeltene – Kaja sitter i førersetet . . . . .	94
7 Pappa styrer båten . . . . .	98
8 All makt til fantasien . . . . .	104
9 Regnskap og revisjon på Fjordhotellet . . . . .	108
10 Drama på utsiden og drama på innsiden. . . . .	113
11 Nye rapporter fra Fjordhotellet. . . . .	115
12 Det går mot sluttoppgjør for R & R. . . . .	120
<b>Referanser og anbefalt litteratur</b> .....	125

# Forord

## En invitasjon til åpenhet, dialog, forklaringer og ny kunnskap

Seksuelle overgrep og vold er sensitive og tabubelagte temaer det kan være utfordrende å undervise om. Skolen har gradvis fått et tydeligere oppdrag om forebygging, avdekking og rapportering samt oppfølging av elever som har opplevd seksuelle overgrep og vold. Selv om undervisningens mål er nedfelt i handlingsplaner og kompetansemål, er det fortsatt opp til det enkelte lærerteamet å finne egnede metoder og utforme undervisningsopplegg som treffer elevene på de ulike alderstrinnene. Å planlegge denne undervisningen er en utfordring i seg selv.

Det kan være fristende og innta en vente-og-se-holdning, der vi feilaktig tror at dersom elevene ikke sier noe, så skjer det ikke noe galt – på tross av at forskningen forteller oss at det ikke er tilfelle. Denne boken gir deg to historier som kan brukes som pedagogisk redskap til å innlede dialog med elevene om seksuelle overgrep og vold. Historiene gir en naturlig kontekst for samtaler på elevenes premisser.

*Hjelp – pappa slår!: 1.–6. klasse.* Dette er historien om Eivind på åtte år og Yngvil på fem, som sammen med mamma rømmer til krisesenteret fordi pappa slår. På senteret snakker de for første gang sammen om hva som har skjedd. Det settes ord på hva de har opplevd og de forteller om det å være redd. Med ordene og begrepene på plass blir situasjonen mer håndterlig og begripelig. Videre får vi beskrivelser av hvilke rettigheter Eivind og Yngvil har og hvilken hjelp de får.

Dette er en dramatisk historie som ender med et optimistisk fremtidsperspektiv.

*Mammars hemmelighet: 7.–10. klasse.* Her møter vi Kaja, som er omgitt av taushet og store hemmeligheter. Historien er skrevet som en spenningsroman der Kaja begynner å undersøke, hun bryter tausheten og avslører hemmeligheten; hennes beste venninne har blitt utsatt for incest. Det er nå den virkelige dramatikken starter. De to jentene leter etter ord og forklaringer, og sammen klarer de å sette sammen bitene slik at de får et forståelig bilde med begripelige forklaringer på hva seksuelle overgrep er, hvordan det kan skje, og nødvendigheten av åpenhet, faglig hjelp og oppfølging.

De to historiene skal ikke stå alene. Dette er en barne- og ungdomsbok som skal holdes i en ansvarlig og pedagogisk voksenhånd, og historiene er skrevet med tanke på høytlesing. Avhengig av hvem lytterne er, må oppfølgingen tilpasses slik at elevene opplever at det blir en invitasjon til dialog – og at invitasjonen følges opp. I veiledningen gir vi en detaljert gjennomgang av hver av historiene ved å beskrive hvert enkelt kapittel og tydeliggjøre hvilke momenter vi har skrevet inn, og hvorfor de er med. Som lærer på barnetrinnet og i ungdomsskolen finner du hjelp til å planlegge høytlesingen og å strukturere den videre dialogen med klassen. Som barnevernspedagog eller ansatt i barnevernstjenesten eller på krisesenter finner du innspill til bruk av fortellingene for barn og ungdom som er eksponert for seksuelle overgrep eller vold. Fortellingene er også skrevet med tanke på fosterforeldre og andre omsorgspersoner som utgangspunkt for samtaler med barna og ungdommene som har opplevd overgrep.

Bokens første del inneholder en lærerveiledning. I veiledningen gir vi en oversikt over forekomst av seksuelle overgrep og vold – dette fordi vi tror denne kunnskapen ytterligere vil motivere lærere til å gå i gang med forebyggende undervisning. Vi skisserer en tiltaksplan for lærere når de får vite eller mistenker at elever utsettes for overgrep, og vi gir innspill til utforming av tilpasset opplæring for elever som tidligere er utsatt for overgrep.

Med denne boken i hånden håper vi at du og dine kollegaer har fått konkrete og praktiske forslag til hvordan den forebyggende undervisningen kan planlegges – og gjennomføres. Vi håper også at vi har styrket

tryggheten og motivasjonen for å gå i gang med de tre overordnede pedagogiske oppgavene innen seksuelle overgrep og vold: forebyggende undervisning – avdekking og rapportering – pedagogisk oppfølging.

En liten tur i vår tenkeboks til slutt: Vi har i denne boken valgt å bytte om på faglitteraturens tradisjonelle rekkefølge av begrepene ved å sette seksuelle overgrep foran vold. Det har sammenheng med mange rapporter om at oppmerksomheten på de sterkt tabubelagte seksuelle overgrepene mot barn har kommet i skyggen av de mindre tabubelagte, voldelige overgrepene. Et poeng er selvsagt at begge er både overgrep og vold! Dernest har vi tidligere problematisert at disse to temaene nesten alltid kommer sammen i presentasjon av forskning, handlingsplaner, behandlingsopplegg og seminarprogram. Vi har i denne sammenheng kalt dem tvillinger. Hvorfor har vi problematisert dette? Godt spørsmål siden de også kommer sammen i vår bok. Vi vil at dere først skal tenke på at de er svært forskjellige både i forsøkene på forklaringen av årsakene, og når det gjelder å oppdage utøverne. Her vil vi bare nevne at de voldelige overgrepene er mer synlige og nær knyttet til utøvernes tap av kontroll, mens de seksuelle overgrepene stort sett foregår i lukkede rom med kun overgriper og den krenkede til stede. Utøveren har, slik vi tenker, et forskjøvet og sykt driftsliv som går etter barn, og han har ofte en skummel forklædning som en svært snill og elskelig person. For oss blir seksuelle overgrep og vold tvillinger som har vokst opp adskilt, og de bør derfor være mer adskilt i hodene våre, selv om de godt kan være i samme bok.

Vi vil takke Runi Børresen, Åse Langballe, Carolina Øverlien, Kathrine Aamodt, Tone Kristin Eng og Laila Brantenberg for innsiktsfulle og nyttige kommentarer i skriveprosessen. En spesiell takk til Randi, Kristine, Pål og Harald.

Oslo og Hjørtedal, april 2016

*Jon-Håkon Schultz & Magne Raundalen*